

FENOMENOLOJİDE HAKİKAT SORUNU VE EDMUND HUSSERL'DE DOLAYIMSIZ OLARAK ALGILANAMAYAN 'BAŞKA'

[The Problem of Truth in Phenomenology and 'The Other' Which Can Not Be
Perceived as Indirect in Edmund Husserl]

Ezgi CAN

Yüksek Lisans, Hacettepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü
ezgicans1@gmail.com

ÖZET

Husserl'in istediği açıklık (Klarheit) olmakla birlikte, bilgide böyle bir açıklığın nasıl sağlanacağı problem konusudur. Fenomenolojinin, ayrımlar yapan bir kesin bilim olduğu göz önünde bulundurulduğunda onun asıl anlamın ve hakikatin peşinde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla doğrudan ve kesin bilgiyi elde etmeyi amaç edinen Husserl felsefesinde, hakikat sorununu araştırmak önem arz eder. 'Görünür kılmak' anlamına gelen fenomenolojide, kesin olan ben dışında bir başkasını görünür kılmanın nasıl mümkün olduğu sorusu önemli bir yere sahiptir. Bu makalede yapılacak olan hakikat araştırması özellikle doğal tavrı sorgulayacak ve mutlak bir bilgiyi sağlayacak olan "salt ben" (absolutes Ich) kavramına yönelecektir. Nihayetinde öz bilgisine yönelen fenomenolojide kesin bilgi ve apaçıklık, "salt ben" alanına ait özlerde ortaya çıkmaktadır. Bu amaçla ilk olarak fenomenoloji ve fenomenolojik tavır söz konusu edilecek, ardından reduktion ve

öznel-arasılık problemi üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda bir öz araştırması olan fenomenolojide reduktion'un istediği ortaya konmuş ve bu apaçıklık alanında fenomenolojik tavır araştırılmış olacaktır. Başkasının varlığının bilinebilir olup olmadığı, 'ben' ve 'sen' arasındaki ilişki ve bir başkasını anlamanın gücü belli başlı problemlerdir.

Anahtar Kelimeler: Başkası, intersubjektivite, Einfühlung, reduktion, fenomenoloji, epokhe, evidentia, refleksiyon, salt ben.

ABSTRACT

Although Husserl aims clarity (Klarheit), how to provide such clarity in information is a problem. Considering that phenomenology is a rigorous science, it can be said that it is seeking for real meaning and truth. Therefore, it is important to investigate the problem of truth in the Husserl philosophy, which aims to obtain direct and precise information. In phenomenology which means to 'make visible' the question of making someone visible other than pure Ego has an important place. The truth research that will be done in this article, will question the natural attitude and it turns to the concept of "pure Ego" (absolute Ich), which will provide an absolute knowledge. In phenomenology, which ultimately turns to self-knowledge, precise knowledge and clarity emerge in the essences of the "pure Ego" field. Phenomenology and phenomenological attitude will be discussed first in this article then the problem of reduction and intersubjectivity will be investigated. In this context, the phenomenon which is a self-study will be put forward and the phenomenological attitude in this field of clarity will be searched. Whether the existence of someone else is knowable, the relationship between 'me' and 'you' and the difficulty of understanding the "other" are the main problems.

Key Words: The 'other', intersubjectivity, Einfühlung, reduktion, phenomenology, epokhe, evidentia, reflection, pure ego.

Giriş

Ben dışında, dışarıda konumlanan olarak başkası ve onunla kurduğum ilişkinin çözümlenmesi Husserl için kritik önem taşımaktadır. Makalenin yazılmasındaki amaç, intersubjektivite kavramını açıklayarak, Husserl’de başkasının ben’i bilgisinin nasıl mümkün olduğunu araştırmaktır. Bu nedenle modernitenin getirdiği sorunlardan biri olarak başkasını anlamak ve onunla birlikte bu dünya içinde var olmak, Husserl fenomenolojisi çerçevesinde bu makalede araştırmaya tabi tutulacaktır. İlk olarak fenomenoloji, ardından fenomenoloji ve bilinç ilişkisi araştırılacak ve ‘intersubjektivite’ kavramı soruşturulacaktır. Bu bağlamda, reduktion ile paranteze alınan ben, nesnel dünya ve varlıktan söz edilecek, anlam ve bilgi problemine ışık tutulmaya çalışılacaktır.

Phōs (ışık) kelime kökenine sahip olan *phainomenon*, Yunancada görünüşe gelmek anlamına gelmektedir. *Fenomen* ışıktaki duran, kendini bir şey olarak gösterendir. Fenomenlerin arkasında, fenomen gibi olmayan bir öz yoktur. Yalnızca fenomenlerin zamansal akışında kurulan bir özsellik vardır. Bilinçte, fenomenler bulunmakta ve bu fenomenler betimlenmeye hazır biçimde beklemektedir. Fenomenlerin betimlenmesi işi, fenomenolojidir. Bu fenomenler bilinç olgusu ise, bilinç olgularının kendisi zorunlulukla düşünülür (noeton) şeylerdir. Fenomenler, aynı zamanda düşünülür olandır.

Husserl’in hakikat hakkında görüşlerine değinmeden önce fenomenolojiye yol açan düşüncelere değinmek yerinde olacaktır. Descartes’in her şeyden şüphe duyduğunda geriye kalan *ego*’nun varlığı ve Locke’un ve öznel deneyim kesinliği ile başlayan bir çeşit Kartezyen dünya görüşü fenomenolojiye yol açan ana düşüncelerdendir. Soru şudur: Dünya hakkındaki nesnel inançlarımızdan ne kadar emin olabiliriz? Locke’a göre bu görüşlerden asla emin olamayacağımız ve insanın dış dünya hakkındaki son derece zayıf olan bilgisi, insanda genel bir cisim idesi olmaması nedeni ile insan, cismin kendiliğinde ne olduğunu bilmez. Ancak kendi öz varlığımıza ait sezgiye dayanan dolaysız ve kesin bir bilgimiz vardır. Locke’un düşüncesine göre bu sezgisel bilgi, Descartes’da olduğu gibi en açık ve seçik bilgidir. İşte, kendi varlığımızı bilişimiz de böyle sezgisel bir bilgidir. Husserl’de kesin bilgiyi ve açıklığı arayışımızda bu bilgi yol gösterecektir. Husserl’de kesin bilgiye ulaşmak için öncelikle mutlak varlık alanına çekilmek gerekir. Bu bağlamda “salt ben” (absolutes Ich) ve ona ilişkin “refleksiyon” kavramı, makalenin ilerleyen bölümlerinde ele alınacaktır.

Husserl, fenomenlere bir doğa atfetmenin doğruluktan uzak olduğunu düşünür: Bir şey ne ise odur, kendiyile aynı kalır: Doğa ebedidir ve fenomenler, ister kurmaca (Fiktion), ister gerçek (Wirklichkeit) olsun “kendi başına kastedilen” olarak betimlenmeye izin verir ve kastetmenin şu ya da bu kipiyle kastedilir. (Husserl, 2014, s.38) Dolayısıyla ister kurmaca, ister gerçek olsun tüm şeylerin görünüşleri, bu şeylerin bilinci şeklindedir. Husserl’e göre yapılması gereken, yaşadığımız şeyin gerçek olup olmadığını göz ardı etmek ve sadece bilinci olduğu gibi, öznel deneyimimizi mümkün kılan özellikleri araştırmaktır.

Husserl’e göre her yaşantı bilinçtir ve bir şeyin bilincidir. Ancak her yaşantı bizzat yaşantılanır (Erlebt) ve bu ölçüde de “bilinçlidir”. Fenomenoloji, her şeyi ilk olarak bilince indirger. Sözelimi fenomenolojik bakışın konusu belirli bir ağaç değil, o ağacın bana verili yönleridir. Verili olanlar ne ise, betimleme ile açıklanacaklardır. Bana verili olanın belirlenmesi işi, betimlemedir (Beschreibung) ve Husserl, öz ve betimleme arasında bağlantı kurarak, betimlemenin bir yönelim ile *Wesensdeskription* olmasını ister. Fenomenoloji, her şeyi anlam birimleri olarak görür. İçkinlik düzleminde her şey birbiri ile ilişkilidir. Bu ilişkilerin betimlenmesi ise özsel olanı ortaya çıkarır. Özce betimleme işi, transzendentel fenomenoloji yöntemidir.

Husserl’in temel problemi sosyal olayları anlatırken doğa olaylarının yönteminin kullanılmasıdır. Husserl’e göre sosyal olayların yöntemi farklılık taşımalıdır ve bu bağlamda sosyal olanın içinde bulunan ‘başkasının beni’ problemin odağını oluşturmaktadır. Husserl, *Kartezyen Meditasyonlar*’da Descartes’in bütünü ile yeni bir felsefe başlattığını ancak pozitif bilimlerin *Meditasyonlar*’a geri dönmediğini ve *Fenomenoloji ve Felsefenin Krizi* adlı kitabında felsefenin bir bilim olmadığını dile getirir. “Ben felsefenin kusurlu bir bilim olduğunu değil; basitçe bütünüyle daha bir bilim olmadığını, bir bilim olarak henüz başlamadığını söylüyorum.” (Husserl, 1965, s.73) Husserl’e göre felsefe bir bilim olabilir ve bir bilim olabilmesi için önce transandantal öznelliğin ne olduğu anlaşılmalıdır. Bu anlamda empirik psikoloji, transandantal olanı sorgulamaz. Oysa transandantal öznellik ilk olarak, herhangi bir türden empirik çalışma yapmadan önce, idealin aşkın olanı yasalarını anlamalıdır. Descartes’dan sonra tarzını baştan aşağı değiştiren felsefe, “naif Objektivizmden transandantal sübjektivizme doğru” bir dönüş yapmıştır (Husserl, 1982, s.4).

Descartesçı düşünmenin izlenmesi durumunda, iç algıya uygun olarak öncelikle algının ön plana çıkarılması gerekecekti. Husserl burada, Descartes’ın şüphesinin başka bir amaç için ortaya

atılmasını eleştirerek, her şeyden kuşku duyamayacağımızı dile getirir. Kuşkucu çaresizlik durumu, bu edimler ister nesnel ister nesnesiz olsun, algılama ile ilgili olarak şu ya da bu yargıda bulunduğumu yadsımak olacaktır. Husserl'e göre her zihinsel yaşantı saf bir görme ve kavramanın nesnesi yapılabilir ve bu görmeye yaşantı, saltık verilmiştir. O, varlığından şüphelenmenin hiçbir anlam taşımadığı, bir varolan olarak, bir orada-duran olarak verilmiştir (Husserl, 2014, s.25). Dolayısıyla kesinlik (evidentia) ancak salt ben alanında ve içkin aktlarla mümkündür. Bir şeyin ya da şey durumunun verilmesi ve bir şeyin deneylenmesi bağlamında *evidenz*, kurulumun temelinde bulunur. Husserl, *Logische Untersuchungen* adlı eserinde tüm gerçeğin yargıda yattığı ancak bir yargıyı ancak *evidenz* olduğu takdirde doğru olarak kabul edebileceğimizi belirtir (Husserl, 1968, s.180). Bu bağlamda *evidenz* (açıklık) kavramının Husserl fenomenolojisinde “intentionalite” ve “konstitüsyon” kavramlarının temelinde yer aldığı söylenebilir (Sözer, 1976, s. 42).

Doğal Davranışın Kökten Değiştirilmesi ve Reduktion Kavramı

Reduktion kavramının ilk olarak ele alınmasının sebebi ‘başkasının ben’i sorununun, Husserl’in düşüncesindeki ana kaynağını görmektir. Ben dışında konumlanan ‘başkası’ bir bilgi ve anlam sorunudur. Sorunun temelini işaret eden *reduktion*, temel anlama götürmeyi olanaklı kılmaktadır. *Reduktion*’un gerektirdiği, ben’in paranteze alınması (einklammern) ve dünyanın apaçık varlığından vazgeçmektir (ausser Aktion setzen). Husserl, dünyanın var olduğuna dair kesin düşünceye ‘doğal davranışın genel savı’ (Generalthesis der natürlichen Einstellung) adını verir. Doğal davranışın genel savına karşı olarak Husserl “bu bakış açısında kalarak onu kökten değiştirmeyi” önerir. (Husserl, 1969, s.107) Çünkü Husserl’e göre “Doğal tavrın bakış açısından, dünya dışında hiçbir şey görülemez.” (Husserl, 1969, s.114)

Transzendenal fenomenolojide önemli bir yeri olan indirgeme (reduktion) kavramının beraberinde getirdiği şey, doğal davranış (natürliche Einstellung) yani dünyanın gerçekliğinden şüphe duyulmaması savını değiştirmektir. Doğal tavırda benim, kendimin gerçekliğinden şüphe duyulmamaktadır. Bu anlamda savı *epokhe*’ye uğratmak, görüldüğü gibi olan nesnelere yönelmek açısından önem taşımaktadır. *Epokhe*, savı kullanmaktan çekinmek, bir başka deyişle varlığı, nesnelere dünyasını tümüyle “parantez içine almak” tır. Başka ben’ler ve kendim, parantez içine alındığında geriye kalan, salt ya da yalın bendir (absolutes Ich). Bu sayede gerçekliğe yönelik

dogmatik tavır askıya alınmış ve felsefe için yeni bir düşünme biçimi geliştirilmiş olacaktır. Fenomenolojik tutuma girdiğimizde, doğal tavırdan ayrılarak ben'in kendini nasıl kurduğunu ve sunduğunu tanımlarız, dahası doğal tutumda elde edilen gerçek eksiktir çünkü kendini düşünmez. (Sokolowski, 1999, s.122-123).

“Belli bir düşünce yapısına çevrilen her konusal ilgi, çok kez, bu düşünce yapısının bütünü birden ışıktandıran ayrı ayrı birtakım önem-bağlamı bulup ortaya çıkarabilir. Bununla birlikte, her düşünce yapısında, görüşaçılarının görelî kılamayacağı, bütün için taşıdığı can alıcı değerden dolayı her görüş açısına kendisini benimseten -kimi açık kimi örtük- bir ya da birkaç nesnel önem- bağlamı vardır. Örneğin Descartes için: ‘cogito ergo sum’; Spinoza için: ‘causa sui’, ‘substantia’; Nietzsche için: ‘Übermensch’; Bergson için: ‘sezgi’ ana kavramları bu çeşitten önem bağlamlarıdır. Husserl’in düşünce yapısında en can alıcı rolü oynayan önem bağlamı, birden çok değil, bir tek ana kavramda toplanmıştır, -bu ana kavram da *reduktion*’dur.” (Uygur, 1998, s.39) Husserl’e göre reduktion kavramı, yaşamın ve doğal tavrın köklü şekilde değiştirilmesi ile gerçekleşir.

Doğal anlamı parantez içine alınmış olan ‘başkasının beni’ araştırmaya tabi tutulurken, transzendental fenomenoloji tabanında kalınmalıdır. Burada transzendental fenomenolojinin anlattığı, dünyaya transzendent bir alandan, salt ben’den (reduktion’dan sonraki ben) bakılmasıdır. Husserl’in istediği açıklıktır. “İstediğim, bu netliğe ulaşmanın mümkünatını anlamak. Yani bunun anlamını düşünürsek: Ben bu ulaşma mümkünatının özünü seyretmek ve onu görerek verilmiş hale getirmek istiyorum.” (Husserl, 1958, s.6) Husserl, bilginin kendi dışına çıkması ve bir başkasına ulaşmanın nasıl olacağını problem edinir. Bu bağlamda cogito’nun kendini apaçık şekilde bilmesi ile kesinliğe ulaşma mümkündür. Fenomenoloji apaçıklık (Klarheit) alanında yapılan bir öz araştırmasıdır. Husserl’e göre esas olan, ‘özü görülemek’ tir (schauen).

Her şey bizim için, bilincin zamansal akışı içinde kurulur. Buradaki kurma, fenomenolojik tavır kurma (Konstruktion) olarak adlandırılır. Bu bağlamda bir şey (das Ding) Husserl’e göre fenomenolojik tavrıla benim dışındaki bir şey değil, benim kurduğum bir şeydir.

Kant, doğrudan doğruya bilgide araç olarak kullanılan şeyin görü olduğunu dile getirmiştir ve burada önemli olan bana verilmiş olandır (gegebenheit). Husserl’in “Olguların kendilerine gidelim çağrısı” (Luden sachen selbst) ise bir önyargısızlık ilkesi olarak getirilmiştir. Söz edilen olgular, bilinen anlamda olgu ya da şey değil, bilinç olgularıdır. Bilinç olguları görüseldir ve kendinde verilmişliğin

öznel yapısında görünüşe gelen şeydir. ‘‘Ben: bunun benimle aynı olduğunu söylemeye meyilliyiz. Yine de: aynı bilinç durumu (Bewusstseinszustandlichkeit) tamamen farklı bir görünüm altındadır.’’ (Husserl, 1952, s.142)

Bir fenomenolog, Ben’e verili olan şeyleri bilinç akışı ve kurma içinde betimleyerek genellik çıkarır. Bu, tekil durumlarla örölü bir genelliktir ve bu genelliği bir başkası kendine göre kurmaktadır. Peki, başkası ve benim aramdaki ilişki nedir? Onun kurdukları ile benim kurduklarım nasıl bir araya gelir? Başkasının varlığını nasıl biliyorum?

Husserl fenomenolojisinde öznelerarasılık önemli bir yere sahiptir. Başkasının verililiğini fenomenolojik olarak tanımlamak mümkün müdür, eğer öyleyse başkaları nasıl tanımlanacaktır? Husserl’e göre gerçek dünyanın bir parçası olan başka benler, başkaları ya da kendi ben’leri olan özneler, ben gibi birer varlıktırlar. Dolayısıyla her araştırma, başka ben’lerin doğal anlamı temeli üzerinde yapılmalıdır.

Başkasını Bilme Problemi: Diğer Ben’ler

Husserl’e göre ben gibi olan ‘başka ben’ler, kendi yaşamlarında onları çevreleyen doğal şeylerle var olurlar. Husserl, ‘ben-hakkında-dünya’ ile ‘onlar-hakkında-dünya’yı uzlaştırmaya çalışır gibidir. Başkaları, dünyanın belirli bir kesitini, kendilerine özgü yaşar. Yalnız benim olduğum, benim kurduğum bir dünya söz konusu değildir. Diğer bir deyişle dünya, başkaları ile olmayı gerektirir ve dünya, sosyal bir karaktere sahiptir. Ben ile birlikte ‘‘Her birinin deneyimleri, görünüşleri, görünüş-birlikleri (appearance-unities), dünya fenomeni var.’’ (Husserl, 1982, s.91)

Nesnelere herkesin erişebildiği, aslında herkes için orada olan özneler-arası dünyayı başkaları ile birlikte deneyimlerim. Husserl’in *herkes* sözcüğü ile anlatmak istediği, tüm insanlardır ve intersubjektif dünya yalnız benim için değil, herkes için vardır. Dünyaya anlamını veren yalnız ben değil, ben de dahil olmak üzere başka Ben’lerdir. Husserl *Formal and Transcendental Logic* isimli yapıtında, dünyanın, aynı zamanda bizim dünyamız olduğunu şöyle dile getirir: ‘‘Şimdi, öznelerarasılığı ve dolayısıyla kategorik formun dünyaya (sonuçta bizim dünyamıza) ait ‘objektivite’yi oluşturma ile ilgili olan bir dizi transcendental sorunları geliştirmeye çalışalım.’’ (Husserl, 1969, s.238)

Herkesin ortaklaştığı bir uzay düzeni ve zaman vardır. Husserl'in altını çizdiği, zaman ve uzay belirlenimlerinin ortaklaşa olduğudur. Bu bağlamda bilinçler, tek bir uzay-zaman ilişkisine bağlıdır ve nesnellik bu intersubjektif temelde sağlanır. "Objektif bir bakış açısından, her yaşanmış deneyim, her gerçek varlık (Sein) ve varolma anı gibi, eşsiz bir Objektif zamanda bir yere sahiptir-dolayısıyla zaman algısı ve temsili (Vorstellung) de..." (Husserl, 1966, s.22) Husserl'e göre hepimiz zamanın ne olduğunu biliriz. Bununla birlikte Husserl, objektif zamanın amprik objektif zaman bağlamına ait olduğunu düşünür. Husserl'e göre Objektif varlık (Sein) ise her şeyin ve olayların kronometreler tarafından ölçülebilen kesin zamansal belirlenime sahip olduğu sonsuz Objektif süredir.

Husserl'e göre aynı dünya, her bir farklı durumda, her tekin bilinç durumunu farklı etkiler ve her tek, mevcut olan şeyleri farklı görür. "Her biri için, gerçekte mevcut olan algı ve bellek alanları farklıdır, burada özneler-arası olarak ortak bilinen şeyin bile farklı şekillerde bilinmesi, farklı kavranması, farklı netlik dereceleri göstermesi, gerçeğinden oldukça farklıdır." (Husserl, 1962, s.174)

Husserl'e göre bilinç, her zaman bir şeyin bilincidir. "Bir şeyin bilinci olmak her gerçek 'cogito' nun özüne genel bir özelliktir." (Husserl, 1969, s.119) Bilince verili olan nesnelere öze gitmek için kullanılan özü görülemenin (wesensschauung) ortaya çıkardığı refleksiyondur. Bu bağlamda başkasını bana veren şey, intentionalitedir. Oluşan her bilinç durumu, fenomenler, hep bir şeye yönelimle (intentionalitaet) oluşmuş bilinçtir. Dolayısıyla kuşatan tek bir bilinçten ziyade, her defasında yenilenen bir bilinç çokluğu vardır ve bu her bilinç ediminde çoğalmaktadır. Nesne, benim her defasında yöneldiğim şeydir. Ben, dışarıdaki bir nesneye yönelmez, bunun kendisi bir bilinçtir. Ben'in bilincinin içinde yöneldiği bir şey vardır. Her bir şeyin bilinciyle, bilinç değişir. Dolayısıyla bilincin akışkan bir yapı olduğunu söylemek mümkündür.

Husserl, her zaman edimin kendisine vurgu yapar, nesneleştirilen taraf hep ben tarafıdır. Husserl'e göre hep bilinç tarafında hareket edilir. Duyumsayan olarak duyumsadığım, seven olarak sevdiğim, bilinç içinde bir özne ve bir nesne kısmı vardır. "Seven ben"i nesne edinen bir ben vardır ve bütün yapının kendisi bilinç alanıdır.

"Varlık ve bilme arasındaki bağlantıları açıklığa kavuşturmak, edim (Akt), anlam ve nesne arasında karşılıklı ilişkileri araştırmak transzendentel fenomenolojinin (veya transzendentel felsefenin) işidir." (Biemel'den aktaran Tepe, 2015, s.29) Söz konusu olan şey, dışarıda olan değil görülenmiş

olan şeyin belirlenmesidir. Betimleme ve anlam ayrımı yolu ile aydınlatma ve görünür kılma amaçtır. Fenomenolojik betimleme, ayrımlar yapma işidir. Fenomenoloji, karşılaştırır, ayırım yapar, bağlar, ilişkiye sokar ama her şeyi saf bir görme yoluyla yapar. Burada betimleme işi, yalnız ben'e özgü değildir. Başkasının betimlenmesi işi, fenomenolojinin işidir. Bu bağlamda Husserl, *Ideen*'in ilk kitabında başka bilinçleri göz önünde bulundurarak onların da ben için aracısız burada olduğunu söyler. Başka ben'ler de, tıpkı benim gibi doğal dünya ile ilişki içindedir.

“Nesnelliğin olmasının ve kendini olan ve böyle olan olarak bilgisel şekilde göstermesinin ne demek olduğu, bu, saf olarak bilincin kendinde apaçık, böylece de eksiksiz anlaşılır hale gelmelidir. Bunun için de bütün bilincin incelenmesi gereklidir, çünkü bilinç tüm biçimlerine göre olanaklı bilme fonksiyonları gösterir. Ama her bilinç ‘-ın bilinci’ olduğuna göre bilincin neliğinin incelenmesi, aslında bilincin anlamının ve bilincin nesnelliğinin kendisinin incelenmesini de kapsar.” (Husserl, 2014, s.22) Husserl'in vurguladığı açık kılma, nelik içeriğini açığa kavuşturma kaçınılmaz olarak yapılması gerektir. Husserl'e göre her bilinç bir şeyin bilinci olduğuna göre burada söz konusu olan deney içerikleridir. Verili bir teori ile değil, ne ise o şekilde olana bakmak esastır. Fenomenolojinin araştırdığı şey ne olursa olsun, fenomenoloji bir görme biçimidir. Bilinç, hareket halinde hep bir şeyin bilincidir.

İç zaman deneyimimiz, bir zamansal akıştır. Bu zamansal akışta fenomenologun görevi, ne ise o olanı (to ti en einai) yakalamaktır. Sözelimi birbirinin aynı olan iki kırmızı yoktur ve kırmızıya ilişkin tek bir görüye sahibimdir. Akışın gösterdiği şudur: Her kırmızı kendine özgü tarzda kırmızıdır. Bir kişi, kırmızı olanı mavi görse dahi, onun ulaştığı genellik, adına “kırmızı” dediğimiz şey olacaktır. “Aslında bu mavi,” der ve rengin kırmızı olmadığını iddiasında bulunursa, o kişi için öznelerarasılık ortadan kalkar. Bu genelliğin, ulaşılan gerçekliğin kendisi, bir şeyin neliği, onun özüdür (Wesen).

Her şey birbiri ile bağlantılıdır ve kırmızının anısı, başkaları ile ilişkisinde algılanır. Tekillikler göz ardı edilmeden genelliğin açığa çıkarılması, fenomenolojidir. Husserl'e göre şeyin ötesinde bir öz yoktur, tekilliklerden ulaşılan genellik vardır.

Dünya, fenomenolog için ‘benim için’ olandır. Dünya, şeyler ve şeyler arası olanlardan oluşur. Sorun, ben'in dünyasından bir başkasının dünyasına nasıl geçileceğidir. Ben, kendimi burada konumlandığımda her şey değişmektedir, hiçbir şey kendisi ile aynı kalmaz. Peki, benim

dışındaki bir şeyi nasıl yakalayabilirim? Yapılması gereken, bende oluşan anlamın belirlenmesi ve buradan kesinliğe doğru gitmektir. Bu bağlamda Husserl'in önerisi, meselelere bakış tarzını değiştirmeye yöneliktir.

Bir şeyin ne ise o oluşu, ancak düşünme yolu ile kavranır. Yaşantıların öznesini gösteren, saf ben'dir. Yaşantı, içe dönüktür (immanent). Tüm bu yaşantıların çeşitli bilinç aktları içinde gerçekleştiği alan, fenomenolojinin çalışma alanıdır. Akış içinde oluşturulan dünyanın özü ben'in bilincine bağlıdır. Yaşantıların betimlenmesinden özsel yaşama geçilecektir.

Husserl'e göre, bir şeye yönelme olmazsa, o şey nesne olmaz. Her bir bilinç edimi, bir şeyin nesnesi olarak belirmiştir. Bu bağlamda tüm bilinç, yönelimseldir. Bilinç, nesnelere yönelir, anlamı kast eder ya da anlamı amaçlar.

'Başkasının beni'ni nasıl deneyimlerim? En başta, bedensel olarak bana verili olmasından başlıyorum. Birinci yol olan anoloji, bendeki edimlerle kurulan anlam dünyası ile benzeşim ilişkisi kurma yoludur ancak yeterli değildir. İkinci olarak empati, kendimden hareketle yine benim düzlemimden çıkarılır. Ben'in kendisinde kurulan başkasından, başkasının kendinde kurduğu başkası olarak ben ilişkisi çıkarılabilir. Başkası üzerinden öznelarası dünya ve sosyal-toplumsal alan açılır.

Sonuç

Bilincin verili nesnelere genelliğe gidiş için özü görüleme (wesensschauung) gereklidir. Gerçek ya da halüsinasyon olsun genelliğin yakalanması ile özsel bir şey dile getirilmiş olur. Tek olanda ideyi görmek, fenomenolojik olandır ve öz görüsüdür. Özsel olan kavrandığında ve bir başkasının da onu kavradığını çıkarabildiğimizde nesnellik kavramı ortaya çıkar. Dolayısıyla fenomenoloji, özler temelinde kurulacak bir ontoloji çabasıdır.

Husserl'in *evidenz* kavramını ele alışı, Descartes'in düşüncesinden oldukça farklı bir biçimde "salt, kesin, yetkin, tek anlamlı, upuygun, aracısız, apaçık, kendi kendisini temellendiren, hiçbir gözden geçirmeye gerek bırakmayan, her çeşit kuşkuyu saçma kılan *evidenz*'dir." Husserl fenomenolojisi *evident* olmayan hiçbir anlatıma yer vermeyerek kesin bir bilim olarak ortaya çıkmaktadır (Uygur, 1998, s.152-154).

Bir öz ve nelik araştırması olarak fenomenolojide açıklık, düşünülen ve verili olan arasındaki uygunluk anlamına gelir, aynı zamanda kurulumun ve yönelimin temelinde bulunur. Husserl'in amacı şeyleri özleri bakımından aydınlatmaya ve betimlemeye dayanır. Bu bağlamda kesinlik ve hakikatin sağlandığı anlamı "salt ben" alanında bulmak mümkündür. Dünya, fenomenolog için 'benim için' olandır. Dünya, şeyler ve şeyler arası olanlardan oluşur. Betimleme yoluyla incelenen "salt ben" alanı, mutlak varlık alanıdır. Doğanın paranteze alındığı saf ben alanının var olmadığı düşünülemez. Paranteze alınandan geriye kalan tek şey, fenomenolojik kalıntı (residuum) olarak nitelendirilen mutlak varlık, kesinliği kuran ve dünyayı anlamlandırandır. Saf bilincin bulunduğu bu kesin ve mutlak varlık alanı, fenomenolojinin araştırma alanını oluşturmaktadır.

Husserl başkasının varlığını epistemolojik olarak ele almaya çalışırken, Levinas'ın problem edindiği, başkasının varlığının etik anlamıdır. Düşünce böylece epistemolojik kesinlik ötesine geçmiştir. Sartre ve Levinas, Kartezyen Meditasyonlar'dan etkilenmişlerdir. Öznelerarasılık bu iki filozof için de önemli bir problemdir. Sartre, fenomenolojik öğeleri kullanarak başkasının bakışının anlamını çözmeye çalışır. Bu bağlamda gelişen sorumluluk kavramı şunu gösterir: Bir başkası bana bakarak dünyada yalnız olmadığımı, her istediğimi yapamayacağımı söyler. Kendi için varlık (être -pour-soi) her defasında bir başkası için (être -pour-autrui) olduğunu kavrar. Kendinde varlık, cogito'nun kavradığı şeydir. Bilinç, kendi varlığına dahil değildir. Kendinde varlık bir tamlıktır ve sadece onun için 'var' denilebilir. Başkası, bana bakmaktadır, orada benim yaptıklarımı ve yapabileceklerimi gören, bazen beni ayıplayan, bazen öven ama hep bir başkasının bakışı vardır üzerimde. Bakış, gözler tarafından değil, başkası tarafından gerçekleştirilen bir eylemdir. Başkasının bakışı, sorumluluk alanı açar ve bu bakış sınırlayıcıdır, aynı zamanda iç sıkıntısını yaşatır (angoisse). Sartre'a göre, başkasının varoluşu, şüphe konusu olmaktan uzaktır. "Dünyanın zaman-mekansal nesnesi olarak, dünya içindeki zaman-mekansal bir konumlanışın özsel yapısı olarak, kendimi başkasının tahminlerine, değerlendirmelerine sunarım. Bunu da yine salt cogito işlemi aracılığı ile kavrarım: Bakılan olarak kendimi bilinmeyen tahminlerin, özellikle değer tahminlerinin bilinmeyen nesnesi olarak kavramaktır." (Sartre, 2010, s.361)

Bu noktada Heidegger'in aradığı ise epistemolojik kesinlik değil, dünya içinde olmanın anlamıdır. Heidegger'e göre ontoloji, sadece fenomenoloji olarak mümkündür ve Dasein'in örtüsünü kaldıracak olan yalnızca fenomenolojidir. Heidegger, fenomenolojiyi tüm düşüncelerini açık kılma yöntemi

olarak kullanır¹ ve ontoloji, sadece fenomenoloji olarak mümkündür; Dasein'in örtüsünü kaldıracak olan yalnızca fenomenolojidir.

Görüldüğü gibi Husserl'den sonra fenomenolojinin kesin bilim olma iddiası terk edilip, fenomenoloji bir yöntem olarak kullanılmıştır. Mutlak ve kesin bir bilimin kurulabilmesi için öncelikle mutlak bir varlığa ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu bağlamda Husserl için mutlak olan bilincin varlığı, şüphesiz kesinliktir ve salt ben, varolmak için dış dünyaya gereksinim duymamaktadır. Ancak fenomenolojinin kurulumu için başka bilinçlere gereksinim vardır. Husserl, başkası ile birlikte deneyimlediğim dünyayı onun apaçık varlığından vazgeçerek kurmayı önerse de başka ben'ler ile kurulan dünyanın intersubjektif olduğunu, yalnız ben için olmadığını belirtmiştir. Burada anlam, ben ile kurulmamakta, bu anlamın inşası için başka ben'lere ihtiyaç duyulmaktadır.

---

¹ Heidegger'e göre fenomenoloji, fenomen olarak, kendini kendisini gösterdiği biçimde göstereni "görünür kılma" ya da açığa çıkarma olarak anlaşılmalı ve fenomenolojik yöntemin temel amacı kendilerini gösterdikleri biçimiyle ilk (dolaysız) verilere dönmektir (Heidegger, 2008, s.3).

KAYNAKÇA

- HEIDEGGER, M. (2008) *Varlık ve Zaman*, (Kaan Öktem, Çev.), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- HUSSERL, E. (1958) *Die Idee Der Phanomenologie, Fünf Vorlesungen*, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- HUSSERL, E. (1952) *Ideen zu Einer Phanemonologie und Phanemonologischen Philosophie, Zweites Buch*, Netherlands: Martinus Nijhoff.
- HUSSERL, E. (1969) *Ideas*, (Translated by W.R. Boyce Gibson), New York: Humanities Press.
- HUSSERL, E. (1965) *Phenomenology and the Crisis of Philosophy*, (Translated by Quentin Lauer), New York: Harper & Row Publishers.
- HUSSERL, E. (1982) *Cartesian Meditations*, (Translated by Dorion Cairns), London: Martinus Nijhoff Publishers.
- HUSSERL, E. (2014) *Kesin Bilim Olarak Felsefe*, (Abdullah Kaygı, Çev.), Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu.
- HUSSERL, E. (1962) *The Thesis of the Natural Standpoint and Its Suspension*, (Edited by William Barrett and Henry Aiken), New York: Random House.
- HUSSERL, E. (1966) *The Phenomenology of Internal Time-Consciousness*, (Translated by James S. Churchill), London: Indiana University Press.
- HUSSERL, E. (1969) *Formal and Transcendental Logic*, (Translated by Dorion Cairns), London: Martinus Nijhoff Publishers.
- SARTRE, J.P. (2010) *Varlık ve Hiçlik*, (Çev.Turhan Ilgaz ve Gaye Çankaya Eksen), İstanbul: İthaki Yayıncılık.
- SOKOLOWSKI, R. (1999) *Introduction to Phenomenology*, Cambridge: Cambridge University Press.
- UYGUR, N. (1998) *Edmund Husserl'de Başkasının Ben'i Sorunu*, İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- TEPE, H. (2015) *Giriş, Fenomenoloji Üzerine Beş Ders içinde (s.7-32)*, Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- SÖZER, Onay (1976) *Edmund Husserl'in Fenomenolojisi ve Nesnelere Varlığı*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.